

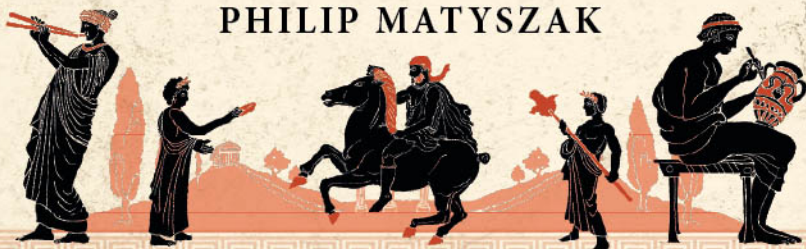
24 HODÍN V STAROVEKÝCH ATÉNACH

JEDEN DEŇ
V ŽIVOTE LUDÍ,
KTORÍ TAM ŽILI

PHILIP MATYSZAK

PHILIP MATYSZAK

24 HODÍN
V STAROVEKÝCH
ATÉNACH

JEDEN DEŇ
V ŽIVOTE LUDÍ,
KTORÍ TAM ŽILI

eastone BOOKS

24 HOURS IN ANCIENT ATHENS
Copyright © Philip Matyszak 2019

Slovak edition © 2020 by Eastone Group, a.s.
Z anglického originálu Philip Matyszak – *24 Hours in Ancient Athens*
vydaného vydavateľstvom Michael O'Mara Books Limited
preložil Michal Zidor.
V roku 2020 vydalo vydavateľstvo Eastone Books, Bratislava.

Translation © 2020 Michal Zidor
Jazyková korektúra: Mgr. Dominika Luptáková
Verše: Jana Kantorová-Báliková
Redakčné úpravy: Mgr. Alica Činčárová
Layout: Studio Eastone
Tlač: Těšínská tiskárna

www.eastonebooks.com

ISBN 978-80-8109-394-4

Všetky práva vyhradené.

Okrem použitia ukážok pre účely recenzie a kritiky žiadna časť tejto knihy nesmie byť reprodukováná ani šírená v akejkoľvek forme alebo akýmikoľvek prostriedkami bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

Venujem T. P., crossgateskej kráľovnej tanca.

OBSAH

ÚVOD IX

7. NOČNÁ HODINA (00.00 – 1.00)	
CHRÁMOVÝ STRÁŽCA SPOMÍNA	1
8. NOČNÁ HODINA (1.00 – 2.00)	
OTROKYNE SA BAVIA	13
9. NOČNÁ HODINA (2.00 – 3.00)	
LEKÁR NAVŠTÍVI ARREFOROS	23
10. NOČNÁ HODINA (3.00 – 4.00)	
KOMODOR SA VYDÁVA NA CESTU	32
11. NOČNÁ HODINA (4.00 – 5.00)	
BANSKÝ OTROK SA PÚŠŤA DO PRÁCE	42
12. NOČNÁ HODINA (05.00 – 06.00)	
MALIAR VÁZ SA PÚŠŤA DO NOVÉHO PROJEKTU	51
1. DENNÁ HODINA (06.00 – 07.00)	
ČARODEJNICA ZOSIELA KÚZLO	59
2. DENNÁ HODINA (07.00 – 08.00)	
TRÉNER ZÁPASENIA PRIPRAVUJE LEKCIU	68
3. DENNÁ HODINA (08.00 – 09.00)	
PREDAVAČKA VYKLADÁ TOVAR NA RYBOM TRHU	77
4. DENNÁ HODINA (09.00 – 10.00)	
HOŠŤ ZACHRÁNI ŽIVOT	86
5. DENNÁ HODINA (10.00 – 11.00)	
VYDATÁ ŽENA SA STRETNE S MILENCOM	96
6. DENNÁ HODINA (11.00 – 12.00)	
KAVALERISTA ROBÍ OBHLIADKU SVOJICH VOJAKOV	105
7. DENNÁ HODINA (12.00 – 13.00)	
ZÁKONODARCA MÁ OBEDNÚ PRESTÁVKU	114

8. DENNÁ HODINA (13.00 – 14.00)	
OTROKYŇA SI ROBÍ STAROSTI	123
9. DENNÁ HODINA (14.00 – 15.00)	
BEŽEC VYRÁŽA DO SPARTY	131
10. DENNÁ HODINA (15.00 – 16.00)	
HOPLITA SA ROZČÚLI	140
11. DENNÁ HODINA (16.00 – 17.00)	
KAPITÁN ZAKOTVÍ V PRÍSTAVE	149
12. DENNÁ HODINA (17.00 – 18.00)	
VYPOČÚVAJÚ MESTSKÉHO ARCHITEKTA	157
1. NOČNÁ HODINA (18.00 – 19.00)	
HETAIRA SA PRIPRAVUJE	166
2. NOČNÁ HODINA (19.00 – 20.00)	
PAŠERÁK FÍG PRIPRAVUJE ZÁSIELKU	174
3. NOČNÁ HODINA (20.00 – 21.00)	
SPARTSKÝ ŠPIÓN SA DOSTÁVA K PENIAZOM	182
4. NOČNÁ HODINA (21.00 – 22.00)	
SVADOBNÝ HOŠŤ VYŽENIE NESPRATNÍKA	192
5. NOČNÁ HODINA (22.00 – 23.00)	
NEVESTA KRÁČA DO SVOJHO NOVÉHO DOMOVA	201
6. NOČNÁ HODINA (23.00 – 00.00)	
TANEČNICA PODLAHNE VÁŠNI	209
EPILÓG	217
POZNÁMKY AUTORA	219
ZDROJE ILUSTRÁCIÍ	221
BIBLIOGRAFIA	223
INDEX	227

ÚVOD

Vitajte v Aténach roku 416 pred naším letopočtom (pred n. l.). Je mesiac Elafébolión, tesne pred divadelným festivalom Veľké Dionýzie (začiatok apríla). V tom čase má mestská časť Atén asi tridsaťtisíc obyvateľov a väčšiu koncentráciu géniov na meter štvorcový než v akejkoľvek inej dobe ľudskej histórie.

Zatiaľ čo mesto leží na prahu osudovej vojny, ktorá zničí jeho zlatý vek, strávime dvadsaťštyri hodín s bežnými Aténčanmi, ktorí občas prídu do kontaktu s veľikánmi mesta – nie ako predstaviteľmi intelektuálnej veľkoleposti, ale ľuďmi s veľmi ľudskými životmi a starosťami. Napokon, géniovia trávajú málo času geniálnymi činmi. Väčšinou sú obyčajnými ľuďmi, ktorí chodia na toaletu, hádajú sa s manželkami či manželmi a oddávajú sa pitiu s priateľmi.

Vo väčšine antických textov sa stretne s bežnými obyvateľmi Atén iba vtedy, ak sa dostanú do kontaktu s významnými osobnosťami mesta. V tejto knihe sa na Aténčanov pozrieme z opačného konca a aténskych géniov stretne, len ak prídu do kontaktu s bežnými mešťanmi, ktorí sa venujú svojim každodenným záležitostiam.

Kapitoly, ktoré nie sú založené na archeologických rekonštrukciách, väčšinou vychádzajú zo súdobých textov prerozprávaných z pohľadu bežného Aténčana. Ak je kapitola podaná týmto spôsobom, vždy spomeniem, kde je možné nájsť originál. Niektoré z rekonštrukcií sú síce špekuláciami, tie sú však vždy podložené najlepšimi výskumami súčasnosti. Každá hodina bežného dňa Aténčanov zachytáva – v ideálnom prípade ich vlastnými slovami – ich životné zážitky v tomto neobyčajnom, dynamickom, veľkolepom a nemorálnom meste na vrchole jeho slávy.

Dnes, na jar roku 416 pred n. l., si Atény užívajú prechodné obdobie pokoja po zničujúcej Peloponézskej vojne v rokoch 431 až 404 pred n. l. Prvá vojna sa skončila pred piatimi rokmi Nikiovým mierom. Napriek opakovaným útokom Spartánov, ktorí zničili statky a ovocné sady mesta, sa Atény vynorili z vojny silnejšie než kedykoľvek predtým. Dokonca pod vplyvom Alkibiada, *enfant terrible* aténskej politiky, Aténčania zvažujú opovážlivú inváziu a dobytie Sicílie.

V tejto frenetickej atmosfére inovácií a politických intríg, ktoré zmenia tvár sveta, v dobe, kedy s pomocou otrokov a za cisárskeho útlaku vznikli niektoré z najväčších diel západnej civilizácie, sa bežní Aténčania pokúšajú žiť svoj každodenný život v neobyčajnom meste.

Toto je ich príbeh.

7. NOČNÁ HODINA

(00.00 – 1.00)

CHRÁMOVÝ STRÁŽCA SPOMÍNA

V Aténach nežije veľa ateistov, a aj tí by možno zmenili presvedčenie, keby sa ocitli v koži Pentarka z Elisú. Pentarkes je na nočnej hliadke v samotnom srdci Akropoly, v aténskom Partenóne. O polnoci si Pentarkes veľmi jasne uvedomuje existenciu bohyně. Stojí totiž priamo za ním.

Trepotavé svetlo olejových lúčok vrhá tieň na bohyniu pri ňom, takže sa zdá, že jej bohato zdobená helma sa mierne pohybuje – akoby Aténa naklonila hlavu a zvažovala, čo urobí so smrteľníkom na svojom území. Pentarkes si je istý, že jej oči, za denného svetla žiari vo modré, majú teraz svoju pravú farbu – oceľovo sivý odtieň aténskej oblohy tesne pred rozvidnením. Volajú ju príznačne: sivooká bohynia, posvätná Aténa, dcéra múdrosti, bohynia bojových línii.

Pentarkes sa pomaly otočí, takže najprv uvidí odraz bohyně v dúhovo zafarbenej mláke oleja pri jej nohách. Ani nemusí dvihnúť

zrak, aby vedel, že je vysoká, deväťkrát vyššia ako človek, a pokožku má slonovinovo bielu. Natahuje k nemu bledú ruku, akoby mu ponúkala víťazstvo. Platí to doslova, pretože bohyňa má opretú zlatú kopiju o plece, aby Niké, stelesnenie víťazstva, mohla spočívať na jej dlani.

Víťazstvo je vrtkáva vec, ktorá môže kedykoľvek uletieť na zlatých krídlach, preto Aténčanov upokojuje vedomie, že Aténa naveky chráni ich mesto. Tak ako každá počestná Aténčanka, aj bohyňa má na sebe *peplos*, šaty, ktoré jej visia z pleca, upínajú sa v páse a potom elegantne splývajú k členkom. *Peplos* človeka ľudu je nezdobený, vyrobený z nevybielenej vlny. Aristokratka sa môže pýšiť *peplom* z fialovej látky. Iba Aténa, Diova obľúbenkyňa a spoločníčka hrdinov, nosieva *peplos* z rýdzeho zlata.

Pentarkes spraví krok vzad, aby lepšie videl na tvár bohyne. Dnešnej noci pôsobí nezvyčajne vážne. Žeby spomínala na ten dávny deň, kedy ju oživila ruka génia? Božská Aténa sa zrodila z hlavy Dia, lenže telo, ktoré teraz obýva, úchvatná socha v tomto chráme, ktorý bol vytvorený špeciálne pre ňu, vytvoril Feidias, najväčší sochár nielen tejto, ale (podľa veľmi zaujatého Pentarkovho názoru) aj akejkolvek inej doby.

Feidiove sochy sú najdokonalejšie svojho druhu, aké kedy uzreli svetlo sveta.

CICERO, *DE ORATORE* 2.9

Od tých čias sa udialo všeličo. Aténa však pretrvala – majestátna, a predsa prístupná, oslnivá za denného svetla, no skutočne živá iba pri žiare lúčov, keď stojí na strážii po boku Pentarka.

Pentarkes po prvý raz stretol Feidia pred takmer sedemnástimi rokmi v Elise, malom peloponézskom meste. Už v chlapčenskom

veku zaznamenal Pentarkes niekoľko väčších úspechov ako športovec, a následne ho pozvali do dielne majstra sochára. „Tesať podobizne veľkých bohov Grécka,“ vysvetľoval Feidias, „je privilégium, ktoré sa dostane len vyvoleným.“ V Elise mal aténsky sochár pracovať na majstrovskom diele – soche samotného patróna Olympijských hier, mocného Dia (v tom čase sa Olympijské hry organizovali v meste Elis).

Pentarkes spomínal, ako Feidias pochodoval hore-dole v zaprášenej dielni preplnenej kusmi mramoru, slonoviny a vzácneho cédrového dreva. Feidias vtedy zabudol na mladého návštevníka a zamrmľal si sám pre seba: „Vo chvíli, kedy vyriekne súd v najvážnejšej veci – vtedy ho zobrazím. Dôstojného, prísneho, desivého vo svojej majestátnosti. Áno!“ Zacitoval z *Iliady*:

*Kronovec riekol a tmavými brvami na súhlas kývol;
božské vládcove vlasy sa zhrnuli na čelo razom
z jeho nebeskej hlavy a veľký Olymp sa zachvel.**

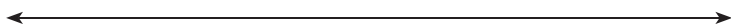
HOMÉR, *ILLADA*¹

„To je ono! Homér mal pravdu. Bude sedieť na tróne a zobrazím ho tak, ako som zobrazil Aténu: skvejúceho sa v zlate a slonovine. Na hlave bude mať korunu – nie, veniec. Ten bude vytvorený akoby z výhonkov olivovníka – pretože Aténa, bohyňa olív, pochádza práve z čela, na ktorom spočíva veniec.

Olympijským víťazom prináša víťazstvo, takže aj on bude držať Niké (dúfam, že Aténe to nebude vadit). V druhej ruke Dia bude žezlo. Pritlačím na mestskú radu, nech mi poskytnú prostriedky potrebné na to, aby som ozdobil žezlo všetkými druhmi drahokamov. Na vrchu žezla, samozrejme, musí stáť orol. Zlato! Róba musí byť zlatá, ozdobená zvieratami a kvetmi. Asi ľaliami. Ľalie sa dobre tesajú.“

* Preložil Miloslav Okál, Slovenský spisovateľ, 1986, s. 35

Áno, lalíe boli vytesané dobre. Dvanásť rokov po prvom predstavení ohromeným a rozradosteným obyvateľom Olympie je socha olympského Dia považovaná za jeden z divov známeho sveta spoločne s Veľkou pyramídou v Gíze a babylonskými Visutými záhradami. Obyvatelia Elisú však vďačia za svoje majstrovské dielo Aténom. Nie veľkoleposti Atén, ale ich najprízemnejším stránkam – malicheernej žiarlivosti, bezmedznej falošnosti a buričstvu politikov.

Feidias je podľa mňa jediný umelec, ktorý vie skutočne zobraziť olympského Dia. Na jeho sochu som sa prišiel pozrieť s veľkými očakávaniami, ale on ich zďaleka prekonal.

L. AEMILIUS PAULLUS, DOBYVATEĽ MACEDÓNSKA,
POLYBIOS, DEJINY 30.10

Feidias bol v tom čase ešte mladý a perzské vojny sa skončili nedávno. Väčšina Atén ležala v troskách po tom, čo ich perzská armáda okupovala v roku 480 pred n. l. a robila, čo mohla, aby ich čo najviac spustošila. Peržania sústredili svoj hnev na Akropolu. Uctievali oheň, pre Aténin chrám teda nemali žiadne využitie a zdemolovali ho.

Perikles viedol aténsku demokraciu nie vďaka postaveniu alebo zvolenému úradu, ale jednoducho silou svojej osobnosti. Rozhodol, že Akropolu a predovšetkým Aténin chrám je nutné prestavať, a to tak, aby zatiénili všetky stavby na svete. Na stavbu nového chrámu boli použité iba tie najlepšie materiály. Steny boli z pentelského mramoru, strecha z cédrového dreva a pozlátených obkladačiek.

Zlatý pomer

Rozdeľte čiaru na dve časti tak, aby dlhšia časť vydele-
ná kratšou časťou mala rovnaký pomer ako celá čiara
delená dlhšou časťou. Pomer dlhšej čiary k tej kratšej
je 1.618... (tak ako v prípade Ludolfovoho čísla π (pí),
počet cifier je nekonečný).

Zlatý pomer sa používa v umení a inžinierstve,
teda aj dĺžka Partenónu v pomere k jeho šírke určuje
zlatý pomer, čo nie je prekvapujúce, pretože Feidias je
človek, ktorý tento pomer objavil. V matematických
rovniciach tento pomer symbolizuje grécke písmeno
 Φ (fí) – začiatkové písmeno Feidiovho mena.

Menej dôležité sochy mali byť z mramoru z ostrova Paros, najlep-
šieho v známom svete. Aténina socha mala byť ústredným prvkom
v chráme, ktorý je centrom Akropoly, takže srdcom samotných
Atén. Na takú sochu bol mramor nedostačujúci. Socha mala byť
vyrobená z leštenej slonoviny a rýdzeho zlata, aby v majestátnos-
ti Atény jej uctievatelia videli majestátnosť Aténinho mesta a jeho
obyvateľov.

Na stavbu dohliadal výbor tvorený tromi členmi. Jeden zabez-
pečoval pracovníkov a materiály, ďalší mal na starosti architektúru
a inžinierske práce, tretí spájal všetky prvky do umeleckého celku.
Tým tretím mužom bol Feidias.

Nikto nepopiera, že Feidias a jeho kolegovia odvedli skvelú prá-
cu. Feidias však v záchvate márnivosti postavil do popredia seba
a svojho sponzora Perikla. Na freske znázorňujúcej Aténčanov bo-
jujúcich proti Amazonkám vytesal seba ako bojovníka vrhajúceho
kameň na nepriateľky, a Perikla vo veľmi vernej podobe v súboji
s Amazonkou. Navyše sa vraví, že Feidias pozval urodzené dámy
údajne na to, aby dohliadali na pracovný proces, avšak privádzal ich
len preto, aby ich mohol Perikles zviestí.

Periklovi nepriatelia si povedali, že by mu mohli uškodiť tým, že zneuctia Feidia. Feidiovho zamestnanca teda primáli k tomu, aby dosvedčil, že Feidias si vzal pre seba zlato určené na Aténinu výzdobu.

Šlo o veľké množstvo zlata, pretože partenónska Aténa nemala slúžiť len ako prejav majestátnosti Atén, ale aj ako rezervná banka mesta. V prípade núdze bolo možné zlato z róby bohyně odstrániť, potom by slúžilo na zaplatenie lodí a vojakov – pokiaľ by ho neskôr mohli nahradiť. Miestnosť zvaná *cella*, v ktorej socha stála, mala jednu nezvyčajnú vlastnosť. Na rozdiel od rovnamej miestnosti vo väčšine chrámov bola rozdelená na dve časti. Tú druhú predstavovala veľmi dobre zabezpečená miestnosť za bohynou, kde bolo uskladnené zlato, striebro a poplatky miest podrobených aténskejmu impériu.

Perikles však predvídal nielen riziko sprenevery, ale aj možnosť, že ho z niečo podobného politici obvinia. Preto prikázal Feidiov, aby zariadil, že zlaté oblečenie bohyně bude možné v prípade potreby odstrániť a zväziť. Feidias to urobil a Perikles mohol demonštrovať, že všetko zlato je na mieste a nič z neho nechýba. „Aha,“ povedal Feidiov zradný asistent. „Povedal som zlato? Myslel som slonovinu. Spreneveril časť slonoviny, z ktorej bola vyrobená socha.“ Slonovina bola základom sochy a nedala sa odstrániť a zväziť. Feidias nemohol dokázať svoju nevinu, a tak ho odsúdili a poslali do väzenia.

Pentarkes sa nikdy nedozvedel, ako sa Feidias dostal z aténskej väznice a prišiel do Elis na Peloponéze, ani ako sa z neho po tom všetkom stal majster, ktorý mal na starosti vytvorenie Diovej sochy. Za týmto manévrom stál takmer určite Perikles. Možno preto, že aj napriek náhlemu uväzneniu Feidia musela práca na Partenóne pokračovať.

Znamenalo to, že Feidias bol stále potrebný. V Aténach po sebe zanechal školu mladých umelcov, tí na seba prevzali neľahkú úlohu dokončiť, čo ich majster začal. Pentarkes si spomína, ako do ateliéru v Elise každý deň prichádzali poslovia z Atén – často v tých najnevhodnejších chvíľach. Preberali s Feidiom

otázky o proporciách jednotlivých sôch, o ich usporiadaní, type kameňov použitých na podklady a tisíce ďalších podrobností. Pentarkes neustále počúval o rozvíjajúcom sa projekte a počas bol Partenónom takmer rovnako posadnutý ako Feidias. Musí na vlastné oči vidieť epickú budovu a dramatickú sochu Atény, ktorá takmer zničila život jeho majstrovi. Zožierala ho zvedavosť, ako sa všetky drobné detaily, o ktorých toľko počúval, premenia na skutočnosť.

Feidias dal svojmu žiakovi povolenie ísť sa na monument pozrieť, hoci len veľmi neochotne. Nakoniec sa z neho a Pentarka stali milenci. Pentarkes sa neskôr dozvedel, že Feidias sa pri soche Dia zachoval takmer rovnako neprístojne ako pri soche Atény: mladík, ktorý dostáva od Dia cenu víťaza, je Pentarkes.

**FEIDIAS PREDSTAVUJE MODEL SVOJEJ EPICKEJ SOCHY
ATÉNY MESTSKÉMU VÝBORU.**

Abraham Zeus Lincoln

Ak vás zaujíma, ako mohla vyzerat' socha Dia, mali by ste navštíviť jednu z mnohých napodobení gréckych chrámov vo Washingtone (darmo, prvotní Američania si boli vedomí počiatkov umenia). Lincolnov pamätník so svojimi vlysmi a dóorskymi mramorovými piliermi je domovom sochy Lincolna sediaceho na kresle podobnom trónu – je to zámerná imitácia toho, ako mohol vyzerat' olympský Zeus (hoci má len necelých šesť metrov, teda polovicu výšky Feidiovej sochy Dia). A áno, budova, v ktorej sa nachádza socha, takmer presne spĺňa Feidiovo zlaté pravidlo: má dĺžku 57,8 a šírku 36,1 metra.

Niektorí z tých, ktorí poznajú znakovú reč, si myslia, že podobne ako Feidias, aj tvorca Lincolnovej sochy nevedel odolať tomu, aby do nej nezačlenili skrytú správu. Prsty sediaceho Lincolna vraj v znakovej reči ukazujú „A. L.“ – možno preto, že sochárov syn bol hluchonemý.

Čo povedať o Aténach? Pre mladého muža z vidieckeho mestečka boli Atény v každom smere strhujúce. Bolo vzrušujúce pretláčať sa davmi v agore, počúvať syrakúzsky a perzský prízvuk miešajúci sa s barbarským mrmlaním polonahých tráckych otrokov. V Elise si šiel posledný obyvateľ mesta ľahnúť po západe slnka; v Aténach trvali večierky pri fakiach dlho do noci. Pouliční umelci a akrobati zabávali ľud na uliciach, zatiaľ čo niekoľko metrov od nich filozofi debatovali pod stĺpovou kolonádou o zmysle reality.

Pentarkes si myslí, že Aténčanom sa stal vo chvíli, keď jeho loď vplávala do Pirea. V tomto aténskom prístave kotvili jedna na druhej lode od súdkovitých miestnych rybárskych lodiek cez rozľahlé obchodné lode až po štíhle, žraloky pripomínajúce trirémy, ktoré jeho loď míňali s ladnou eleganciou. Nevedel odtrhnúť zrak od zdanlivo chaotického zhonu a hemžiacich sa ľudí.

Neskôr pochopil, že táto atmosféra nepanuje iba v Pireu, ale aj v celom meste. Aténčania možno nevedeli, kam ich mesto smeruje alebo ako sa k tomu cieľu dostanú oni, každopádne tam však šli – rýchlejšie a štýlovejšie ako ktorýkoľvek národ pred nimi. Bola to doba, kedy bolo zrejme možné všetko.

Pentarkes si prenajal izbu na hornom poschodí taverny Fanagory a Demetria, ležiacej neďaleko Diovho chrámu na ceste z Pirea do Atén. Cez deň sa túlal po Akropole, kde využíval známosť s Feidiom na to, aby ho medzi seba prijali sochári, maliari a kamenári, ktorých bola Akropola plná. Kým pracovali, pred jeho očami získavala tvar najkrajšia budova, aká kedy uzrela svetlo sveta. Ako by odtiaľ mohol Pentarkes odísť?

Neskoro poobede a po večeroch si Pentarkes odpracovával rentu izby tým, že pomáhal v taverne pod jeho obydľím. Pri práci rozprával každému, kto bol ochotný ho počúvať, o zázrakoch Partenónu. Jeho najnadšenejšou poslucháčkou bola Celandine, dcéra majiteľa taverny. Celandine je nádherný žltý lúčny kvet a podľa Pentarka bola krásna aj jeho menovkyňa. Po čase sa o Celandine hovorilo ako o manželke Pentarka z Elisy, a Pentarkes sa od svojej svokry začal učiť remeslu vedenia taverny.

Stal sa Aténčanom. Nuž, ak máme byť presní, stal sa metoikom. Jediný spôsob, ako sa človek mohol stať plnoprávnym Aténčanom, bolo narodiť sa v Aténach aténskym rodičom. Ako sa vraví: „Nemôžeš sa stať Aténčanom o nič viac, ako sa môže mačka stať psom.“ Byť metoikom je však veľmi podobné. „Metoik“ je odvodené od slova *metoikos* – doslova „ten, ktorý zmenil bydlisko“. Atény síce žiarlivo strážia svoje občianstvo, nemôžu sa však zaobísť bez metoikov. Bývajú ich tu desaťtisíce – obchodníci, úradníci, kňazi, námorníci a, áno, krčmári.

Čistokrvní Aténčania majú tendenciu hľadiet na cudzokrajných rezidentov zvrchu, no metoici ich úškrny znášajú pokojne, pretože sú často podstatne bohatší ako Aténčania, ktorí sa na ich adresu uškŕňajú. Mnohí Aténčania sú farmári, pričom cudzinci majú zakázané vlastniť poľnohospodársky pozemok. Keby tí Aténčania vedeli,

ako často ich metoici za chrbtom nazývajú „vidiecki farbáci“, možno by sa cítili o niečo menej nadradene.

Metoici sú hnacou silou komplexného stroja aténskej ekonomiky a ich dane pomáhajú prevádzkovať aj trirémy aténskeho loďstva, ktoré panujú moru (metoici platia za privilégium bývania v Aténach zvýšenú daň). Keďže Pentarkes, pomocný prevádzkovateľ taverny, zarába podstatne viac v Aténach, ako by zarábal v Elise, prijíma svoj nižší status bez ľúlosti. Teraz má zdravého syna a plnoštíhlu, peknú dcéru, pričom obaja budú tiež metoici, hoci nikdy nepoznali iný domov než Atény.

Pentarkes sa ako metoik nemôže zúčastniť na sneme (podobne ako aténske ženy a otroci) a nemôže sa ani stať členom poroty. Môže však viesť žalobu na aténskych súdoch a dokonca to aj nedávno urobil, keď mu dodávateľ predal niekoľko súdkov octu s tým, že malo ísť o víno. Pentarkes si spomenul na výraz porotcov, keď si podávali pohárik tej tekutiny pred tým, ako mu prisúdili plnú náhradu ceny za údajné víno – aj s odškodným.

Hoci sa Pentarkes nemôže zúčastniť na sneme, musí sa riadiť jeho uzneseniami. Metoici slúžia v aténskej armáde a trénujú rovnako dôkladne ako ktorýkoľvek aténsky občan. Pentarkes je dosť bohatý na to, aby si mohol dovoliť *panopliu* – plnú zbroj, vďaka ktorej sa stal plnohodnotným hoplitom, teda jedným z najvyššej triedy aténskych bojovníkov. Ak Atény pôjdu do vojny, či sa to Pentarkovi páči alebo nie, bude bojovať po boku mužov, ktorí za vojnu hlasovali.

Počas nedávnej vojny so Spartou Pentarkes slúžil v Trácii, preto ho minul zdrvujúci mor v Aténach, ktorý zahubil jeho milovanú Celandinu (v jeho neprítomnosti tavernu viedla Fanagora, jeho svokra, ktorá je zrejme nesmrteľná). Teraz je metoik Pentarkes uznávaným a dôveryhodným služobníkom Atén. Nikto nepochybuje o jeho lojalnosti alebo spôsobilosti slúžiť mestu tým, že stráži Akropolu, a to dokonca aj v samotnom srdci Aténeho chrámu.

Podľa šuchotu sandálov na kamennej podlahe Pentarkes zistí, že ho idú vystriedať. Jeho stráž sa takmer končí. Čoskoro miesto vedľa bohyně zaujmú iní, hoci Pentarkes naozaj nevie, kto stráži

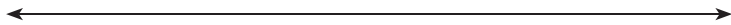
koho. Vojde do strážnice, vymení si jeden alebo dva neslušné vtipy s ďalšími strážcami, obráti do seba krčah lacného vína, aby sa mu tých zopár hodín pred rannou službou lepšie spalo. Potom bude opäť stáť na stráži, kým úsvit zafarbí nebo ocelovo sivým odtieňom a prvé maličké postavičky zaplnia agoru pod ním. Predtým, ako opustí stanovisko, chvíľu postojí v chráme a ešte raz zasalutuje svojej panej. Následne zide po dlhom schodisku a vydá sa na cestu do mesta rozliehajúceho sa pod ním, ktorého ulicami kráča medzi dlhými múrmi k svojmu domovu.

Občas premýšľa, aký osud postihol Feidia. V istom období počas vojny so Spartou Feidias zrejme unikol z nepriateľského Elisu a nikto nevie, čo sa s ním stalo potom. Jeho genialita naveky zmizla zo sveta spolu s ním. Čo by si Feidias pomyslel o Pentarkovi, keby majster sochár videl svojho niekdajšieho milenca teraz, keď mu ubúdajú vlasy a tvár mu zhnedla a stvrdla dlhými letnými vojenskými výpravami?

*Feidias je najslávnejším sochárom akéhokoľvek národa...
a svoju slávu si zaslúži.*

PLÍNIUS STARŠÍ, *HISTORIA NATURALIS* 36.18

Keby ste ho videli ako ostrieľaného bojovníka v brnení alebo žoviálneho krčmára vymieňajúceho si vtipy s patrónmi, určite by ste si ho nespojili s útlým, sladkým chlapcom z Elisu. A predsa na malíček Dia sediaceho vo svojej majestátnosti na Olympe, na prst samotného pána bohov, Feidias vytesal meno. Stojí na ňom: *Pentarkes Kalos*. „Krásny Pentarkes“.

Áno, pomyslí si Pentarkes. Pod hrudným plátom sa potľapká po nepoddajnom bachore, ktorý mu každým rokom nezastaviteľne narastá. Vtedy som *bol* krásny.

Feidias

Feidias sa dostáva do historických záznamov, keď mu Perikles zhruba v roku 450 pred n. l. zveruje umelecké práce na veľkých projektoch v Aténach. Feidiovi sa pripisuje zásluha za vytvorenie „vrcholného klasického štýlu sochárstva“. Toto sochárstvo zobrazuje mužov a ženy v najlepšej forme, fyzicky dokonalých so zamysleným, vyrovnaným výrazom. Je prirodzené, že tento štýl sa najviac hodí na zobrazenie gréckych bohov (keď povieme „má telo gréckeho boha“, hovoríme o Feidiových bohoch).

Väčšina toho, čo o Feidiovi vieme, pochádza od Plutarcha, ktorý tvoril o viac než polovicu tisícročia neskôr. Presné okolnosti Feidiovho exilu sú veľmi nejasné, no podľa Platóna po tom, čo sa Feidias ocitol v Elise, bol veľmi vyhľadávaným majstrom a neobyčajne zbohatol (Platón, *Menón* 91d). Panuje všeobecná zhoda, že Feidiova smrť bola násilná, no nie je jasné, či ho zabili Aténčania, Elisania alebo Spartaňania.

